

## **Czereśnia ptasia ( *Prunus avium* L.)**

Iwona Szym-Borowska Zakład Hodowli Lasu i Genetyki Drzew Leśnych. Instytut Badawczy Leśnictwa  
e-mail : I.Szym@ibles.waw.pl

### **Występowanie i zmienność genetyczna gatunku**

Przez Polskę przebiega północna granica zasięgu trześni, która prowadzi wzdłuż linii: Zielona Góra – Nowa Sól – Głogów Wielkopolski, Częstochowa – Skarżysko-Kamienna, Dęblin, Lubartów, Chełm Lubelski. Największe zasoby czereśni ptasiej skoncentrowane są na południu Polski. W części północnej i zachodniej występuje w wielu oddzielonych skupiskach, a przeprowadzone badania genetyczne, przy użyciu chloroplastowego DNA, pozwalają przypuszczać, że populacje te pochodzą ze wschodniej części naturalnego zasięgu czereśni w Polsce. W górach czereśnia ptasia występuje w niższych piętrach regla dolnego, a górna granica jej występowania przebiega na wysokości 700-800 mn.p.m. Rośnie w wielogatunkowych lasach liściastych należących do zespołów łąkowych. W warunkach Polski może osiągać wysokość nawet do 35 m. Na podstawie opisów taksacyjnych drzewostanów, w których występuje czereśnia ptasia stwierdzono, że w LP wg stanu na rok 2014 gatunek ten był obecny w różnych warstwach i z różnym udziałem w 3210 wyłączeniach drzewostanowych o łącznej powierzchni 13824 ha, w tym z udziałem w składzie gatunkowym drzewostanu głównego w 101 wyłączeniach o powierzchni 174 ha. Polskie populacje czereśni ptasiej charakteryzuje wysoki poziom zmienności genetycznej. Wszystkie analizowane loci DNA mikrosatelitarnego miały zbliżone wartości heterozygotyczności, przy średniej liczbie alleli w locus 11,6. Badania DNA chloroplastowego wykazały przynależność polskich populacji do dwóch haplotypów. Haplotyp H1 obecny był w 11 na 27 populacji. Wszystkie pochodziły z Beskidu Zachodniego oraz Przedgórze i Pogórza Sudeckiego. Drugi typ chloroplastowy został zidentyfikowany w pozostałych populacjach z obszaru Wyżyny Lubelsko-Lwowskiej oraz Pogórza Środkowo-Beskidzkiego, a także w populacjach spoza zasięgu

## **Zagrożenia dla różnorodności genetycznej.**

Wiele źródeł zagrożenia zidentyfikowanych dla krajów Europy Zachodniej dotyczy także Polski. Należą do nich: używanie materiału sadzeniowego pochodzącego z przypadkowych drzew, niejednokrotnie z nasion czereśni konsumpcyjnych. Problematyczne jest także określenie, czy dane drzewo to czereśnia ptasia czy też jest to zdziczała i zawleczona do lasu odmiana hodowlana. Zdziczałe formy czereśni uprawnej, oraz płodne mieszańce czereśni ptasiej zarówno z udomowionymi formami czereśni, jak i z pokrewną jej wiśnią pospolitą stanowią zagrożenie dla naturalnych pochodzeń czereśni. Zjawiskiem niekorzystnym dla wymiany genów, jest także tworzenie się grup intersterylnych na skutek grupowania drzew posiadających takie same allele locus S. Drzewa te nie mogą być dla siebie zapylaczami, co może mieć wpływ na plastyczność gatunku i jego przystosowanie się do zmiennych warunków środowiskowych. W warunkach naturalnych czereśnia ptasia rozmnaża się głównie generatywnie, ma jednak zdolność rozmnażania się wegetatywnego przez odrośla korzeniowe. Badania DNA i fakt znalezienia drzew rosnących obok siebie o identycznych genotypach (populacje z Jawora, Brzeska, Prudnika i Czarniejewa) potwierdzają informacje podawane w literaturze.

## **Ochrona zasobów genowych**

Rola dzikich drzew owocowych w gospodarce leśnej jest często pomijana i zazwyczaj sprowadza się do stwierdzenia, że dawniej ich udział w lasach był liczniejszy niż obecnie. Proces zmniejszania się liczebności populacji rodzimych drzew owocowych w lasach postępował bardzo szybko. Przy zakładaniu zrębów drzewa czereśni ptasiej ścinano bowiem na równi z innymi, pomijając jednocześnie ten gatunek przy odnowieniach. Lasy Państwowe prowadzą działania mające na celu ochronę zasobów genowych i selekcję tego gatunku. Polegają one na wyborze drzew doborowych oraz zakładaniu plantacji nasiennych. Do końca 2014 r. uznano 265 drzew matecznych czereśni ptasiej i założono 7 plantacji nasiennych: 4 generatywne (Nadleśnictwa Chrzanów, Kędzierzyn, Krasnystaw i Rudy Raciborskie) oraz 3 wegetatywne (Nadleśnictwa Łopuchówko, Świdnik i Świerczyna) W trakcie zakładania są 2 plantacje nasienne wegetatywne na terenie RDLP w Krośnie i Wrocławiu. Ochrona czereśni ptasiej *in-situ* jest realizowana w rezerwach przyrody i parkach narodowych. W Leśnym Banku Genów Kostrzyca zgromadzono w celu

długookresowego przechowywania zasoby genowe z 4 populacji oraz 37 pojedynczych osobników (drzew matecznych).

### **Wykorzystanie leśnego materiału rozmnożeniowego**

Lasy Państwowe dysponują dużą bazą wyjściową, którą stanowi: drzewa mateczne, założone z ich szczepów plantacje nasienne oraz z nasion plantacyjne uprawy nasienne. Gatunek ten nie jest objęty szczegółową regionalizacją nasienną. Przy wyborze drzew do zakładania plantacji nasiennych należy pamiętać o wysokim procencie udziału rozmnażania wegetatywnego w populacjach naturalnych i zachowaniu przynajmniej 100 m odstępu pomiędzy drzewami wybieranymi do zbioru podstawowego materiału rozmnożeniowego, w celu podtrzymania zmienności genetycznej. Leśny materiał rozmnożeniowy czereśni ptasiej powinien być wprowadzany do upraw lub w lukach drzewostanów innych gatunków w niewielkich grupach w gęstych wiążbach lub razem z gatunkami pielęgnacyjnymi, niezbędnymi do uformowania prostych pni. W Polsce nie dysponujemy przetestowanymi klonami czereśni.

**Boratyńska K. 1990.** Nasze drzewa leśne 18: Dzikie drzewa owocowe. *Cerasus avium* (L.) Moench, *Pyrus communis* L., *Malus sylvestris* (L.) Miller (red. S. Białobok). Instytut Dendrologii PAN, Poznań: 63-95.

**Hrynkiewicz-Sudnik J., 1972.** Studia nad rozmieszczeniem i zmiennością czereśni ptasiej (*Cerasus avium* L. Moench.). *Acta Univ. Wratisl. Pr. Bot.*, **123**: 1-172.

**Szyp-Borowska I., Zawadzka A, Zajączkowski K. 2012.** Zróżnicowanie genetyczne czereśni ptasiej (*Prunus avium* L.) w Polsce. *Sylvan* 156 (7): 502-510, 2012

**Zajączkowski K., Zajączkowski G. 2008.** Występowanie czereśni ptasiej (*Cerasus avium*) na terenach Lasów Państwowych. *Leśne Prace Badawcze* 69 (3): 211–223.

**Zajączkowski K. 2012.** Czereśnia Ptasia (*Cerasus avium* L.) – Rozmnażanie i plantacyjna uprawa. Zalecenia dla praktyki. Instytut Badawczy Leśnictwa.

